

حشدالشعبی؛ روابط با دولت و الزامات آینده

لزوم پرداختن به مسائل عام‌المنفعه، نهادسازی و کادرسازی انقلابی برای محافظت از این پتانسیل و اولویت یافتن حشدالشعبی در تامین امنیت و ثبات عراق مسائلی است که می‌تواند در راهبرد و چشم‌انداز آینده حشدالشعبی مورد توجه قرار گیرد.

به گزارش آران نیوز: حیدر العبادی نخست‌وزیر عراق طی حکمی اعلام کرده است که نیروی بسیج مردمی عراق موسوم به «حشدالشعبی» باید از تشکیلات مستقل نظامی برخوردار بوده و با سازمان مبارزه با تروریسم عراق هم‌ردیف گردد. براساس مفاد این حکم هیئت حشدالشعبی باید طی سه ماه به سازمانی مستقل تبدیل شود که فرماندهی، ستاد، دسته‌بندی و لشگرهای خاص خود را داشته و در زیرمجموعه نیروهای مسلح عراق طبقه‌بندی شود. (1) در نگاه کلی به این حکم می‌توان چنین برداشت کرد که مفاد این حکم برای حشدالشعبی هم منفعت و دستاورد به همراه خواهد داشت و هم به زبان حشدالشعبی خواهد بود.

این حکم با توجه به نقش تعیین‌کننده‌ای که در آینده حشدالشعبی خواهد داشت، خود می‌تواند به صورت جداگانه مورد تحلیل و تبیین قرار گیرد.

اما مطلب پیش‌رو در نظر دارد ضمن اشاره به نقش حشدالشعبی در حفظ استقلال و تمامیت ارضی عراق، جایگاه ساختاری این نیرو و فراز و نشیب روابط دولت و نیروی بسیج مردمی را بررسی نموده و در پایان الزامات حشدالشعبی برای آینده را ترسیم کند.

1- حشدالشعبی و مجاهدت برای حفظ عراق

گروه تروریستی داعش در خرداد 1393 طی حمله‌ای غافل‌گیرانه، شمال عراق را مورد تاخت‌وتاز قرار داده و شهر موصل، مرکز اداری استان نینوا و سومین شهر بزرگ عراق را از کنترل دولت خارج ساخت. خیانت نیروهای امنیتی و هم‌نوايي برخی از ساکنان اهل سنت، پیشروی تروریست‌ها را تسهیل کرده و این گروه تصمیم گرفت بعد از سازماندهی و تجدیدقوا به سمت بغداد، پایتخت عراق حرکت کند.

تصمیم داعش برای حمله به بغداد مرجعیت عراق و در رأس آنها حضرت آیت‌الله سیستانی (حفظه الله) را بر آن داشت تا برای مقابله با پیشروی داعش فتوا صادر کرده و دفاع از شهرها و اماکن متبرکه را برای مردم واجب شرعی قلمداد کند. متعاقب این فتوا گروه‌های مردمی از شهرهای مختلف سلاح به دست گرفته و برای مقابله با داعش به میدان نبرد شتافتند.

جدایی بخشی از نیروهای نظامی از بدنه ارتش و پیوستن به نیروی مردمی، حرکت آغاز شده را قدرت و قوت بیشتری بخشید، به گونه‌ای که امروز و پس از گذشت دو سال به جرات می‌توان حشدالشعبی را یکی از دستاوردهای موفق عراق در طول سال‌های اخیر دانست. دستاوردی که ضمن مسلح بودن به ایمان، از توان، تجربه و تجهیزات بالایی برای درهم کوبیدن تروریست‌ها نیز برخوردار است.

این نیرو اعتماد به نفس را در عراقی‌ها زنده کرده و آنها را بر آن داشت تا برای دفاع از سرزمین خود به دیگران متکی نباشند. تامین امنیت در شهرها دستاورد دیگر نیروی بسیج مردمی است. خنثی کردن توطئه دشمنان عراق و ممانعت از دخالت و آتش‌افروزی آنها بخش دیگری از دستاورد نیروی حشدالشعبی محسوب می‌شود.

دشمنان عراق به ویژه محور ارتجاع (عربستان و حامیانش) و انحراف (ترکیه و هم‌پیمانانش) در سطح منطقه‌ای، و محور اشغال به سرکردگی آمریکا در سطح فرامنطقه‌ای برای فردای عراق و در پرتو تجاوزگری تروریست‌ها برنامه‌ریزی کرده بودند که با قدرت گرفتن حشدالشعبی برنامه‌ریزی آنها به محاق رفته و شکست خورد.

به طور مثال ترکیه همواره چشم‌داشت تاریخی به موصل و جایگاه ژئوپلیتیکی این منطقه داشته است. خلاء امنیتی ناشی از حضور داعش ترکیه را مترصد کرد از رهگذر پیاده کردن ارتش در شمال عراق، به بهانه مبارزه با داعش و تعلیم نیروهای گرد در سال 94 طرح‌های خود برای گسترش نفوذ در موصل را عملیاتی کند.

این اقدام ترکیه با واکنش تند و کوبنده بسیج مردمی مواجه شد، به طوری که «هادی العامری» دبیر کل سازمان بدر و از فرماندهان ارشد بسیج مردمی تهدید کرد که «اگر ترکیه تانک‌های خود را از خاک عراق خارج نکند، تانک‌های ترکیه را بر سر تفنگ‌داران این کشور خراب خواهیم کرد.» (2) این واکنش و اولتیماتوم بدون تسامح حشدالشعبی ضمن خنثی‌سازی طرح‌های ترکیه به خروج بخشی از ارتش این کشور از عراق منتهی شد.

آل‌سعود نیز تلاش کرده است در سایه شکاف امنیتی ایجاد شده و با حمایت از اهل سنت عراق، طرح‌های تجزیه، طائفه‌گری و ضربه زدن به وحدت و تمامیت ارضی عراق را اجرایی کند. مبارزه قاطعانه حشدالشعبی با داعش و پاکسازی و آزادسازی مناطق، طرح‌های تجزیه‌طلبانه آل‌سعود را نیز تاکنون ناکام گذاشته است.

در مورد آمریکا و دخالت‌های این دولت در عراق نیز، حشدالشعبی مانع بزرگی به شمار می‌آید. بنابراین حشدالشعبی مضاف بر اینکه اقتدار و سربلندی برای عراق به ارمغان آورده، تمامیت ارضی این کشور را حفظ و مقابل برنامه‌های دشمنان نیز ایستاده است. در واکنش به فعالیت‌های ایجابی حشدالشعبی، دشمنان نیز از پای ننشسته و تلاش‌های فراوانی برای ضربه زدن به این

نیرو انجام داده‌اند.

از جنگ رسانه‌ای تمام عیار گرفته تا فشار بر دولتمردان عراق برای انحلال حشدالشعبی و تشکیل «حشدالوطنی» از اهل سنت برای ایجاد موازنه مقابل قدرت نیروی بسیج مردمی، تلاش برای تشکیل «گارد ملی» و ادغام حشدالشعبی در این گارد، تنها بخشی از توطئه‌های دشمنان عراق بوده است که همچنان نیز ادامه دارد. همه این توطئه‌ها به این سبب انجام می‌شود که حشدالشعبی عراق مقتدرانه مقابل برنامه‌های توسعه‌طلبانه و تجزیه‌طلبانه آنها ایستاده است.

2- جایگاه ساختاری حشدالشعبی و روابط با دولت

حشدالشعبی مشروعیت اصلی و حقیقی خود را از فتوای جهاد آیت‌الله سیستانی، مرجعیت اعلای عراق دریافت کرده است. فتوایی که مردم را از لحاظ شرعی مکلف کرد به ارتش و نیروهای امنیتی برای پاسداری از اماکن مذهبی و مقابله با تهاجم تروریست‌ها کمک کنند. با این وجود حشدالشعبی جزئی از ساختار قانونی عراق نیز محسوب می‌شود.

«نوری مالکی» نخست‌وزیر سابق عراق دستور داده بود هیئت حشدالشعبی تشکیل شود. هیئتی که به نوعی مرکز فرماندهی این نیرو محسوب می‌شد. در ادامه این روند هیئت‌وزیران عراق با تصویب طرحی به هیئت حشدالشعبی جنبه رسمی و قانونی بخشیده و آن را با دفتر نخست‌وزیر مرتبط ساخت. با گذراندن مراحل قانونی، این نیرو به صورت رسمی بخشی از ساختار نیروهای مسلح عراق و وابسته به نخست‌وزیر، به عنوان فرمانده کل نیروهای مسلح شد. (3)

حیدر العبادی نخست‌وزیر جدید نیز به محض قرار گرفتن بر منصب نخست‌وزیری طرح هیئت‌وزیران را تایید کرده و حشدالشعبی را زیر مجموعه نیروهای مسلح تعریف کرد. دستور جدید حیدر العبادی مبنی بر ادغام حشدالشعبی در بدنه نیروهای مسلح عراق که اخیراً صادر شده است نیز رسمیت و مشروعیت این نیرو را دو چندان خواهد کرد.

با اینکه نیروی بسیج مردمی از زمان تشکیل زیر نظر دولت فعالیت کرده، اما بین دولت و بسیج مردمی در برخی موارد اختلافاتی جزئی بوده است. اختلافاتی که به مرور زمان، با حاصل شدن درک مشترک و فهم حساسیت موضوع در شرایط کنونی عراق به راه‌حل منتهی شده است. در ذیل به برخی از این موارد اشاره خواهیم کرد:

1-2 اختلاف بر سر حضور آمریکا

حضور آمریکا در عراق یکی از مسائلی است که دولت و حشدالشعبی بر سر آن اختلاف نظر داشتند که با گذشت زمان اختلاف نظر تا حدودی حل شده و طرفین به فهم واحدی در این باره رسیدند. مخالفت با حضور آمریکا در عراق به زمان اشغال این کشور از سوی آمریکا در سال 1382 بازمی‌گردد.

با آغاز اشغالگری آمریکا، هسته‌ها و جریان‌های مقاومت مردمی ضد اشغالگری شکل گرفتند. هدف این نیروهای مقاومت مبارزه با حضور آمریکایی‌ها در صحنه سیاسی و نظامی عراق بود که در بیشتر موارد با درگیری و جنگ سخت همراه می‌شد.

این جریان‌ها که امروز در حشدالشعبی ادغام شده‌اند همان نگاه و رویکرد گذشته نسبت به آمریکا را حفظ کرده‌اند. حشدالشعبی همچنین به ائتلاف بین‌المللی مبارزه با تروریسم که آمریکا رهبری آن را بر عهده دارد نیز نگاه منفی داشته و معتقد است، آمریکا به جای مبارزه با تروریست‌ها عملاً با حمایت تسلیحاتی و اطلاعاتی به آنها خدمت می‌کند.

تحویل مهمات به داعش از طریق پرتاب محموله‌های هوایی مصداقی است که گفته‌های حشدالشعبی را اعتبار می‌بخشد. در همین راستا پایگاه اینترنتی «گلوبال ریسرچ» نیز طی گزارشی نوشته است «آمریکا برای داعش محموله کمک‌های تسلیحاتی هوایی می‌فرستد»

همچنین «ماجدالغراوی» عضو کمیته امنیت و دفاع پارلمان عراق، ضمن اذعان به اینکه آمریکا از داعش حمایت تسلیحاتی می‌کند بیان داشت «آمریکا تلاش می‌کند تا جنگ علیه داعش را طولانی کند تا تضمین و امتیاز ایجاد پایگاه نظامی در نینوا و الانبار را از دولت عراق بگیرد» (4) بنابراین حشدالشعبی مخالف حضور آمریکا در عراق است که آخرین نمود این مخالفت را می‌توان در گفته‌های هادی العامری دبیر کل سازمان بدر عراق و «مقتدا صدر» رهبر جریان صدر عراق مشاهده کرد.

هادی العامری ضمن مخالفت با اعزام 560 سرباز آمریکایی برای آزادسازی موصل، اعلام کرد «همه باید بدانند عراقی‌ها خودشان می‌توانند کشورشان را آزاد کنند. همانطور که بیجی، فلوجه و القیاره را آزاد کردیم موصل را نیز آزاد خواهیم کرد» (5) مقتدا صدر نیز نسبت به این تصمیم آمریکا هشدار داده و به نیروهای خود اعلام کرد «آنها را هدف حملات خود قرار دهید» (6)

مخالفت حشدالشعبی با حضور ائتلاف به سرکردگی آمریکا در حالی اعلام می‌شود که حیدر العبادی ابتدا نسبت به فعالیت این ائتلاف احساس خوشبینی می‌کرد. به طور مثال نخست‌وزیر عراق در مصاحبه‌ای که در سال 1394 با «اشپیگل» انجام داد، با اشاره به اینکه ترجیح می‌دهد بر روی ائتلاف بین‌المللی متمرکز شود گفت «به نظرم مدیریت کردن این راه آسانتر است. چون فاقد هیچ‌گونه منافع ضد و نقیض نظیر منافع همجواری و همسایگی است و در این سطح آنها نمی‌خواهند یک گروه را علیه گروه دیگر در درون عراق مورد حمایت قرار دهند» (7) در عملیات تکریت نیز دولت عراق از آمریکا برای پوشش هوایی پیشروی ارتش دعوت کرد.

اما با گذشت زمان حیدر العبادی متوجه اغراض و تناقض رفتاری ائتلاف شد. به گونه‌ای که در اظهارنظری ائتلاف بین‌المللی را شکست خورده تلقی کرد. نخست‌وزیر عراق در آخرین اظهارنظر خود نیز با حضور 560 سرباز آمریکایی مخالف کرد. بنابراین در این موضوع بین دولت و حشدالشعبی پس از گذشت زمان فهم مشترکی به دست آمد. اما با این وجود همچنان میزان مقاومت حشدالشعبی مقابل آمریکا بیشتر از دولت عراق است.

2-2 دستیابی به الگویی مطلوب در عملیات آزادسازی مناطق

حشدالشعبی پس از مدتی که توانست مقابل پیشتازی تروریست‌ها ایستادگی کند، تاکتیک و موضع خود را از حالت دفاع و حفاظت به موضع پیشروی و آزادسازی تغییر داد. این موضوع باعث شد حشدالشعبی قصد کند که در برخی از عملیات‌ها داوطلبانه اقدام کرده و در برخی دیگر عملیات مشترک با ارتش انجام دهد.

در عملیات پاک‌سازی تکریت مرکز استان صلاح‌الدین که در اوایل سال 1394 انجام شد، حشدالشعبی به همراه نیروهای نظامی در اطراف شهر اردوگاه ایجاد کرد. همزمان با این اقدام هجمه رسانه‌ای دشمن آغاز شد. اخبار مجعول در رسانه‌ها به ویژه در امپراتوری رسانه‌ای محور ارتجاع به راه افتاد. این رسانه‌ها تلاش کردند تا پیشروی‌های حشدالشعبی در تکریت را معادل ویرانی و تخریب شهر نشان دهند.

رسانه‌های وابسته به این جریان، ادعا کردند که حشدالشعبی پس از ورود به شهر خانه‌های اهل سنت را تخریب کرده و 200 نفر را گروگان گرفته است. (8) این هجمه‌ها در میدان دیپلماتیک نیز ادامه یافت، به صورتی که وزرای خارجه آل‌سعود، اردن و مصر با حیدر العبادی تماس گرفته و توقف عملیات را خواستار شدند. در همین رابطه معاون وزیر خارجه آمریکا نیز، خود را به عراق رسانده و همسو با جریان ارتجاع توقف عملیات را مطالبه کرد.

با افزایش فشارها دولت عراق ناگزیر دستور خروج حشدالشعبی از شهر تکریت را صادر کرد. متعاقب این خروج بخشی از نیروهای نظامی خیانت کرده و سلاح‌های خود را تسلیم داعش کردند، که تروریست‌ها توانستند با سواستفاده از این مسائل مجدد در بخش‌هایی از تکریت حضور خود را تثبیت کنند.

در پاک‌سازی الرمادی مرکز استان الانبار نیز چنین وضعیتی پیش آمد. این وضعیت تاحدودی به اختلاف بین دولت و حشدالشعبی دامن زد. چراکه حشدالشعبی به عنوان یک نیروی مردمی و با تجربه، خواهان مشارکت در عملیات‌های پاک‌سازی بود، اما از سویی به دلیل فشار دولت‌های متخاصم، دولت عراق ناگزیر بود نقش حشدالشعبی در عملیات‌ها را کاهش دهد. اما این اختلاف نیز با گذشت زمان و حاکم شدن عقلانیت بین طرفین حل‌وفصل شد.

دولت عراق و حشدالشعبی تصمیم گرفتند، حشدالشعبی به داخل شهرهای با اکثریت اهل سنت وارد نشده و به عنوان پشتیبان، از اطراف شهر، تروریست‌ها را مورد حمله قرار دهد. با انتخاب این تاکتیک الگوی مطلوب همکاری بین دو طرف ایجاد شد. مصداق الگوی فوق را می‌توان در عملیات آزادسازی فلوجه مشاهده کرد.

هادی العامری در این نبرد اعلام کرد حشدالشعبی وارد شهر نشده و با محاصره 360 درجه‌ای شهر شریان‌های ورودی فلوجه را قطع خواهد کرد. الگوی فوق که اختلاف بین دولت و حشدالشعبی را از بین برد بر عقلانیت استوار است. عقلانیتی که با توجه به در پیش بودن عملیات موصل، در این شهر نیز می‌تواند مورد استفاده قرار گرفته و ضمن تضمین پیروزی، مانع‌تراشی‌های دشمنان عراق را نیز خنثی کند.

3- الزامات حشدالشعبی برای آینده

حشدالشعبی در کنار فعالیت‌هایی که برای تامین امنیت و ثبات کشور عراق انجام می‌دهد، باید نیم‌نگاهی به آینده نیز داشته باشد. این نیرو باید بتواند در فردای پایان بحران عراق، جایگاه و هویت انقلابی خود را حفظ کند. به عبارتی حشدالشعبی نباید خود را در نظامی‌گری صرف خلاصه کند، بلکه باید رویکردهایی اتخاذ نماید که در بلندمدت مشروعیت حشدالشعبی در جامعه عراق را افزایش دهد.

حشدالشعبی با حمایت‌هایی که از این نیرو می‌شود، باید در فضای جدید فعالیت‌های گسترده‌ای را در امور عام‌المنفعه مانند جهاد سازندگی، آموزشی، درمانی، اجتماعی، علم و فناوری انجام دهد. این فعالیت‌ها در بلندمدت منشأ اثر شده و جایگاه حشدالشعبی را ارتقا خواهد داد.

حزب‌الله لبنان می‌تواند الگوی مطلوبی برای حشدالشعبی در این زمینه باشد. حزب الله لبنان توانسته سازمان‌های مختلفی ایجاد کند که عموماً به مسائل اجتماعی می‌پردازند. از جمله این سازمان‌ها موسسه «جهاد البناء» است، که در سال 1360 تشکیل شد. اهداف این موسسه بازسازی تخریب‌های ناشی از تجاوزات صهیونیست‌ها، تلاش برای مبارزه با محرومیت، راه‌اندازی و گسترش کار تعاونی و ... است. سازمان "پیشاهنگان امام مهدی(ع)" مصداق دیگری از سازمان‌هایی است که در لبنان فعال بوده و می‌تواند برای حشدالشعبی الگو قرار گیرد.

با توجه به جمعیت عظیم حشدالشعبی، نهادسازی انقلابی و تشکیلاتی موضوع دیگری است که باید در دستور کار حشدالشعبی قرار گیرد. این اقدام از پتانسیل انقلابی ایجاد شده محافظت کرده و قدرت این نیروی انقلابی را در زیرمجموعه‌های سیاسی و ساحت اجتماعی عراق تسری بخشیده و تثبیت خواهد کرد.

در محوریت قرار گرفتن حشدالشعبی در تامین امنیت عراق موضوع دیگری است که لزوم توجه به آن احساس می‌شود. این موضوع با توجه به تجربه مثبت این نیرو در مواجهه با بحران داعش و عرق اسلامی و ملی حشدالشعبی تضمین‌گر ثبات دائمی و تمامیت ارضی عراق خواهد بود.

جمع‌بندی

همان‌طور که گفته شد حشدالشعبی سهم قابل توجه و پر اهمیتی در حفظ تمامیت ارضی و وحدت عراق داشته است. همچنین این نیرو اختلافات ناچیز خود با دولت را در برخی موارد به دلیل قانع شدن دولت و در مواردی به سبب کوتاه آمدن حشدالشعبی تا حدودی از بین برده است. مهمترین مشخصه رفع این اختلاف را می‌توان در عملیات پاک‌سازی فلوجه مشاهده کرد، که الگوی فوق قابلیت این را دارد که در موصل نیز پیاده شود.

اما آنچه ناظر بر آینده حشدالشعبی باید مورد توجه قرار گیرد، لزوم پرداختن به فعالیت‌هایی است که ضمن کمک به افزایش اقتدار کشور عراق، مشروعیت حشدالشعبی را نیز افزایش می‌دهد. با توجه به دستاوردهای مهمی که حشدالشعبی برای عراق به ارمغان آورده است، لزوم برنامه‌ریزی و مشخص کردن راهبرد برای آینده حشدالشعبی احساس می‌شود. این برنامه و راهبرد پتانسیل ثمربخش ایجاد شده را حفظ خواهد کرد. لزوم پرداختن به مسائل عام‌المنفعه، نهادسازی و کادرسازی انقلابی برای محافظت از این پتانسیل و اولویت یافتن حشدالشعبی در تامین امنیت و ثبات عراق، مسائلی است که می‌تواند در راهبرد و چشم‌انداز آینده حشدالشعبی مورد توجه قرار گیرد.